

CZU: 162.6:159.954.4:004.023(478)

**PARADIGMA CUNOAȘTERII EURISTICE:
FUNDAMENT AL SOCIETĂȚII CONTEMPORANE.
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA**

Silvia GORCEAG⁷

ORCID: 0000-0002-7490-6775

<https://doi.org/10.59295/tspp2025.04>

Recenzent: Eugenia BOGATU, doctor habilitat în filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, bogatue@yahoo.com .

Rezumat: *Cunoașterea euristică, definită ca abilitatea de a genera soluții inovatoare în fața provocărilor, constituie un pilon fundamental al creativității și al progresului științific și social. Această capacitate a gândirii, strâns legată de inteligență și imaginație, este educabilă și poate fi cultivată în medii sociale și culturale adecvate. Cercetarea interdisciplinară propusă vizează identificarea unor pattern-uri euristice care să susțină atât înțelegerea procesului de cunoaștere, cât și dezvoltarea unor modele educaționale și cognitive relevante pentru realitățile contemporane, cu un focus special pe Republica Moldova.*

Rezultatele studiului pot contribui la fundamentarea strategiilor de cercetare și inovare, precum și la promovarea creativității științifice integrate în viața socială. În plus, cercetarea evidențiază responsabilitatea etică a științei în configurarea viitorului, subliniind necesitatea unei orientări sociale și culturale care să asigure utilizarea benefică și responsabilă a progresului științific. Astfel, cunoașterea euristică devine nu doar un instrument cognitiv, dar și un vector al evoluției personale și sociale, facilitând conexiunea între gândire, acțiune și umanitate.

Cuvinte cheie: creativitate, cercetare, euristică, metode euristice, imaginație, intelectualitate.

⁷ Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, gorceag.silvia@usm.md .

THE PARADIGM OF HEURISTIC KNOWLEDGE: THE FOUNDATION OF CONTEMPORARY SOCIETY. THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract: *Heuristic knowledge, defined as the ability to generate innovative solutions to challenges, is a fundamental pillar of creativity and scientific and social progress. This capacity for thought, closely linked to intelligence and imagination, is teachable and can be cultivated in appropriate social and cultural environments. The proposed interdisciplinary research aims to identify heuristic patterns that support both the understanding of the knowledge process and the development of educational and cognitive models relevant to contemporary realities, with a special focus on the Republic of Moldova. The results of the study can contribute to substantiating research and innovation strategies, as well as to promoting scientific creativity integrated into social life. In addition, the research highlights the ethical responsibility of science in shaping the future, emphasizing the need for a social and cultural orientation that ensures the beneficial and responsible use of scientific progress. Thus, heuristic knowledge becomes not only a cognitive tool, but also a vector of personal and social evolution, facilitating the connection between thought, action and humanity.*

Keywords: creativity, research, heuristics, heuristic methods, imagination, intellectuality.

Introducere

Euristica studiază procesul apariției noului, originalului și valorosului în știință, tehnică, artă și alte domenii, punând accent pe interacțiunea dintre conștient și subconștient, între logic și illogic. Ea cuprinde metodele și tehnicile prin care se modelează, stimulează și dezvoltă creativitatea, fiind în esență o „știință a artei de a inventa”, după cum o defineau filosofi. Prin antrenamentul creativ și învățarea prin creație, euristica devine un instrument esențial pentru dezvoltarea gândirii inovatoare.

Evoluția conceptului de euristică a început să se cristalizeze în anii 1950, odată cu contribuțiile lui Herbert Simon, care a introdus noțiunea de raționalitate mărginită și a propus aplicarea euristicii în domeniul inteligenței artificiale. Ulterior, Kahneman și Tversky au evidențiat rolul euristi-

cii în procesele decizionale, precum și părtinirile cognitive care pot apărea. O altă perspectivă importantă a venit din cercetările lui Thomas Kuhn, care a arătat cum părtinirile și convențiile epistemice influențează percepția și validarea cunoașterii, inclusiv în procesele euristice.

Paradigma cunoașterii euristice, așa cum a fost formulată de Lakatos [4], oferă un set de reguli pentru descoperire, diferențiindu-se de metodologia științifică, care vizează evaluarea rezultatelor. Euristica ghidează rezolvarea problemelor la nivel individual, în timp ce metodologia formulează recomandări pentru comunitatea științifică în ansamblu.

Creativitatea este o trăsătură esențială a omului contemporan, fiind necesară pentru adaptarea la schimbările rapide ale societății și tehnologiei. Aceasta este educabilă și poate fi stimulată prin metode adecvate, contribuind la dezvoltarea capacităților intelectuale și practice. Legea creației, interpretată în termenii euristicii, este fundamentală pentru evoluția științifică și culturală. Paradigma cunoașterii euristice are o importanță majoră pentru dezvoltarea personală și colectivă, oferind cadrul teoretic necesar pentru înțelegerea și stimularea creativității în fața provocărilor societății contemporane.

Euristica studiază apariția noului, originalului și valorosului în știință, tehnică, artă, etc, prin conlucrarea între conștient și subconștient, logic/ilogic, cât și modalitățile, tehnicile și procedeele de modelare, stimulare și dezvoltare a creativității, de antrenament creativ și de învățare creatoare, iar filosofi considerau euristica drept „știința artei de a inventa”. Euristica este adesea caracterizată ca reguli de bază care pot fi folosite pentru a accelera procesul de luare a deciziilor. Ele au fost examinate într-o gamă largă de domenii, inclusiv economie, psihologie, asistență socială și informatică. Subliniind perspectiva evolutivă care consideră euristica ca rezultată din dezvoltarea creierului [8]. Deși, putem urmări ideea de euristică de-a lungul mai multor secole și domenii de aplicare, ne concentrăm pe evoluția noțiunii moderne de euristică prin trei valuri de cercetare, începând cu Herbert Simon în anii 1950 [8], care a introdus noțiunea de raționalitate mărginită și a sugerat utilizarea euristicii în *inteligenta artificială*, deschizând astfel calea pentru toate cercetările ulterioare despre euristică. O descoperire notabilă aparține lui Thomas Kuhn, care, în studiile sale asupra paradigmatelor științifice, a subliniat modul în care părtinirile cognitive și convențiile epistemice influențează percepția și validarea cunoașterii, in-

clusiv în procesele euristice [6]. Aceste contribuții consolidează ideea că euristica nu este doar o tehnică de descoperire, ci și un instrument de modelare a mentalităților științifice și culturale, fiind strâns legată de evoluția paradigmatelor și de dinamica gândirii inovatoare.

Conceptul de paradigmă a cunoașterii euristice ocupă un loc central în filosofia științei propusă de Imre Lakatos [6]. Acesta distinge între euristică, înțeleasă ca un set de reguli orientate spre descoperire, și logica descoperirii (metodologia), care se referă la regulile de evaluare a rezultatelor științifice deja obținute. În timp ce euristica oferă instrumente concrete cercetătorului individual pentru rezolvarea problemelor, metodologia se adresează întregii comunități științifice raționale, oferind repere pentru utilizarea cunoașterii științifice în sprijinul unor obiective relevante din punct de vedere social.

Îmbrățișând noul la toate nivelurile existenței, în toate ipostazele și formele sale, de la cele foarte generale la cele particulare, euristica devine o veritabilă filosofie a creației, adesea denumită metaeuristică.

În studiile sale, Crăciun Cerasella descrie logica euristică cercetată de Ștefan Odobleja. Acesta consideră că euristica este o știință a introspecției gândirii, o artă a creației și un instrument al cercetării și descoperirii de noi consonanțe, fie între idei, fie între lume și idei. Ea este totodată o artă a gândirii și a invenției, dar și o știință a mecanismelor gândirii creatoare, care aparține unui domeniu diferit de cel al gândirii logice [2].

Capacitatea de a fi creativ este profund umană și reprezintă o necesitate a acestui mileniu. Pentru a ține pasul cu ritmul accelerat al schimbărilor tehnologice și sociale, avem cu toții nevoie de aptitudini creative, la fel de esențiale ca citirea, scrisul sau gândirea critică. Creativitatea derivă atât din trăsăturile individuale, cât și din operațiile cognitive pe care o persoană le poate realiza în contextul în care acționează. Mai mult decât atât, psihologii recunosc că această abilitate este educabilă și poate fi dezvoltată prin metode adecvate, la orice individ.

Creativitatea și creația omului, împreună cu viața spirituală, culturală, sunt valori „consonante cu ritmul pulsatoriu-creativ al întregii naturi” [8]. Adaptarea creativă oferă fiecăruia posibilitatea de a ține pasul cu schimbările lumii.

Omul, ca ființă rațională, trebuie să demonstreze că poate găsi, rapid, soluții optime în orice situație. Această abilitate, de a oferi multiple răs-

punsuri la aceeași problemă, reflectă atât inteligența, cât și creativitatea [5].

Toate progresele în știință, tehnică și artă sunt rezultatul spiritelor creative. În dezvoltarea personală, formarea și cultivarea capacităților intelectuale, teoretice și practice reprezintă fundamentul procesului creator. Creativitatea a devenit un aspect esențial al societății moderne, ajutându-ne să înțelegem mai bine lumea și să dezvoltăm tehnologii noi pentru rezolvarea problemelor complexe.

Legile creației, interpretate nerrestrictiv ca legi ale euristicii, includ: legea echivalenței, compensației, reacției, alternanței, antrenamentului și reversibilității. Aceste principii, evidențiate M. Drăgănescu⁸ au dus la formularea euristiciilor cu generalitate maximă: euristica structurală, fenomenologică și structural-fenomenologică. Aceste concepte au influențat direcțiile științifice în informatică, contribuind la dezvoltarea inteligenței artificiale, roboticii și informaticii [3].

Niculina Velea a adus contribuții importante în domeniul metodelor euristice de comunicare și însușire a cunoașterii. Ea evidențiază că metodele euristice, precum întrebările ghidate și dialogul euristic, stimulează gândirea critică și creativă, ajutând indivizii să descopere și să construiască singuri cunoștințe noi [9].

De asemenea, Velea subliniază rolul explorării, experimentării și problematizării ca tehnici care încurajează flexibilitatea mentală și găsirea de soluții inovative. Utilizarea analogiilor și metaforelor facilitează înțelegerea conceptelor complexe, făcând procesul de învățare mai accesibil și dinamic [9].

Prin aceste metode, comunicarea devine un proces activ, iar învățarea profundă și durabilă, contribuind la dezvoltarea creativității și autonomiei cognitive necesare în societatea actuală.

Cercetarea științifică este o activitate creativă, iar creația se sprijină pe cercetare. Paradigma cunoașterii euristice este actuală și semnificativă pentru ființa umană, contribuind la înțelegerea aprofundată a euristicii ca expresie a aspirațiilor omului contemporan spre creativitate, logică și dezvoltare intelectuală. Accentul pe creativitate evidențiază rolul euristicii în dezvoltarea personală și în aprofundarea cercetării, ca răspuns la provocările societății

8 M. Drăgănescu este pionier și promotor al revoluției informatice în România concepând o nouă teorie a informației pe baze structural-fenomenologice și elemente conceptuale privind Societatea informatică în România (1970-2001).

moderne. Logica și creativitatea nu sunt daruri naturale, ci procese existențiale continue de transformare [9]. Cercetarea se concentrează pe manifestarea omului în întoarcerea spre origini și atingerea stării „de a fi” la nivel personal și colectiv. Din această perspectivă, abordarea epistemologică a minții și a cunoașterii euristice, împreună cu identificarea unor modalități eficiente de gândire, vor contribui la obținerea unor rezultate relevante.

În contextul unei societăți caracterizate printr-o creștere accelerată a volumului de informații și o evoluție tehnologică rapidă, capacitatea de a genera soluții noi și eficiente este important pentru adaptarea și progresul individului și a comunității. Euristica, ca domeniu ce studiază procesele creatoare și mecanismele inovative ale gândirii umane, capătă o importanță tot mai mare în înțelegerea și susținerea dezvoltării intelectuale și cognitive.

Schimbările rapide în tehnologie, cultură și cercetare impun necesitatea unui echilibru intelectual și spiritual, iar creativitatea fiind componentă centrală a cunoașterii euristice, devine un factor cheie în formarea unor competențe pentru mobilitatea intelectuală și profesională. Această temă de cercetare este de actualitate, deoarece explorează modalitățile prin care oamenii pot învăța să gândească creativ, să rezolve probleme complexe și să inoveze în diverse domenii.

Mai mult, dezvoltarea euristicii contribuie la fundamentarea unor modele educaționale și cognitive aplicabile atât la nivel individual, cât și la nivel social, inclusiv în contextul specific al Republicii Moldova. Într-o epocă în care știința și tehnologia pot avea impact atât benefic, cât și riscant, înțelegerea și aplicarea responsabilă a metodelor euristice devine vitală pentru progresul sustenabil și etic al societății.

Prin urmare, cercetarea paradigma cunoașterii euristice nu doar că va răspunde unor nevoi actuale de dezvoltare personală și profesională, dar va oferi și un cadru teoretic și practic pentru promovarea creativității și inovației în fața provocărilor complexe ale lumii contemporane.

Metodologia cercetării

Având în vedere complexitatea temei „Paradigma cunoașterii euristice: fundament al societății contemporane. Cazul Republicii Moldova”, cercetarea propusă se bazează pe o abordare metodologică mixtă, care îmbină analiza teoretică cu investigația empirică, atât calitativă, cât și cantitativă. Scopul este de a înțelege în profunzime conceptul de cunoaștere euristică și

de a evalua modul în care acesta este reflectat și aplicat în societatea moldovenească actuală, în special în domeniile educației, cercetării și culturii academice.

În prima etapă, se va realiza o analiză teoretico-filosofică, care va urmări clarificarea și fundamentarea conceptului de paradigmă euristică. Aceasta va include o analiză conceptuală și comparativă a teoriilor epistemologice relevante, cu accent pe contribuțiile lui Imre Lakatos, dar și ale altor autori importanți din filosofia științei, precum Karl Popper și Thomas Kuhn ș.a.

Componenta calitativă a cercetării va cuprinde interviuri semi-structurate cu specialiști din domeniul educației, cercetării și inovării, precum și analiza de conținut a documentelor de politici publice relevante pentru sistemul educațional și de cercetare din Republica Moldova. În completare, va fi elaborat un studiu de caz focalizat pe realitățile specifice ale societății moldovenești, care va evidenția gradul de integrare și valorizare a gândirii euristice în procesele instituționale și culturale.

Pentru a sprijini și valida rezultatele obținute prin metodele calitative, va fi aplicat un chestionar cantitativ adresat cadrelor didactice și studenților din învățământul superior. Acesta urmărește identificarea percepțiilor asupra gândirii euristice, rolul în educație și cercetare, precum și a eventualelor obstacole în promovarea acestei paradigme în practica educațională curentă.

Această structură metodologică mixtă permite o triangulare a datelor, asigurând astfel o perspectivă integrată și bine fundamentată asupra modului în care paradigma cunoașterii euristice poate constitui un element esențial în construcția unei societăți bazate pe cunoaștere, adaptabilitate și gândire critică. Prin această abordare integrată, cercetarea nu doar clarifică teoretic paradigma cunoașterii euristice, ci oferă și instrumente practice pentru aplicarea ei în educație, cercetare și inovare.

Semnificația teoretică și practică a cercetării

Semnificația teoretică a cercetării constă în aprofundarea și clarificarea conceptului de *cunoaștere euristică* ca formă specifică de gândire creativă, aplicabilă în multiple domenii ale cunoașterii. Prin explorarea paradigmei euristice, cercetarea contribuie la consolidarea unei baze epistemologice moderne pentru studiul proceselor cognitive, a mecanismelor inovative și

a rolului creativității în știință, educație și societate. Prin această cercetare propunem, să oferim un cadru conceptual pentru înțelegerea relației dintre raționalitate, imaginație și adaptabilitate intelectuală, integrând perspective din filosofie, psihologie, pedagogie și științele cognitive. De asemenea, vom evidenția poziționarea euristicii în raport cu metodologia științifică și logica descoperirii, conform concepțiilor formulate de teoreticienii contemporani din domeniul filosofiei.

Semnificația practică a cercetării constă în posibilitatea aplicării concluziilor formulate la nivelul proiectării unor strategii educaționale și cognitive care să stimuleze creativitatea, gândirea flexibilă și capacitatea de rezolvare a problemelor în situații reale. Studiul va oferi modele și direcții concrete ce pot fi implementate în domeniul educației, formării profesionale, cercetării științifice, precum și în elaborarea politicilor publice, în special în contextul Republicii Moldova.

Prin identificarea unor pattern-uri euristice și a factorilor favorabili gândirii creatoare, cercetarea va propune metode aplicabile pentru dezvoltarea unei gândiri inovatoare, o competență esențială într-o societate aflată într-un proces continuu de transformare. În acest sens, contribuția cercetării, constă și în promovarea unei culturi a creativității și adaptabilității, oferind soluții relevante pentru provocările unei lumi în care progresul depinde, în mod decisiv, de capacitatea de a gândi diferit, rapid și eficient.

Concluzii

Paradigma cunoașterii euristice se afirmă ca un element esențial în formarea unei societăți moderne, capabile să valorifice cunoașterea, creativitatea și adaptabilitatea în fața transformărilor rapide ale lumii contemporane. Într-un context în care tehnologia evoluează accelerat, iar schimbările sociale sunt profunde, capacitatea de a gândi critic, de a găsi soluții inovatoare și de a înțelege complexitatea devine fundamentală.

Cunoașterea euristică, privită ca o formă specifică de gândire creativă și intuitivă, nu este doar o tehnică de rezolvare a problemelor, dar și o veritabilă filosofie a creației. Aceasta valorizează intuiția, imaginația și explorarea, fiind indispensabilă în dezvoltarea personală, științifică și culturală.

Creativitatea, ca formă superioară a imaginației, reprezintă o trăsătură esențială a ființei umane, iar abilitatea de a oferi multiple răspunsuri la aceeași problemă reflectă interacțiunea dintre inteligență și gândire inova-

toare. Astfel, omul, ca ființă rațională, trebuie să demonstreze capacitatea de a reacționa rapid și eficient în fața provocărilor, devenind agent activ al schimbării.

Toate progresele științei, tehnicii și artei au fost posibile datorită spiritelor creatoare, care au știut să valorifice atât dimensiunea interioară a gândirii, cât și interacțiunea cu lumea exterioară. Imaginația, ca funcție de mediere între aceste două dimensiuni, permite generarea de idei care transcend experiența concretă, contribuind astfel la cunoaștere și inovație.

În concluzie, euristica nu trebuie privită doar ca un instrument cognitiv, ci ca un mod de a înțelege și transforma lumea. Prin integrarea gândirii euristice în educație, cercetare și cultură, se pot construi premisele unei societăți echilibrate, creativ adaptabile și capabile de progres sustenabil.

Referințe bibliografice:

1. BUSUIOC BOTEZ, A. *Dialectica creșterii științifice*. București, 1980, 228 p.
2. CRĂCIUN, C. *Metode și tehnici de cercetare*. București: Editura Universitară, 2015, 51 p.
3. IANCU, S. Societatea informațională și modelarea integrativă a realității. In: *Enciclopedia marilor descoperiri, invenții, teorii și sisteme*. Vol. I. București, Editura Geneze, 2002.
4. KUHN, Thomas. *Structura revoluțiilor științifice*. Traducere de Radu J. Bogdan. București: Humanitas, 2008. ISBN 978-973-50-2030-9.
5. MUCCHIELLI, A. *Noua psihologie*. București: Editura Științifică, 1994.
6. SFETCU, N. (a). *Imre Lakatos: Euristica și toleranța metodologică*. Multi-Media Publishing (ed.). 2019. [accesat 2025.07.07]. Disponibil: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35405.28649>
7. SFETCU, N. (b). *Rolul euristicii în metodologia programelor de cercetare a lui Imre Lakatos*, SetThings (9 august 2019), [accesat 2025.07.07]. Disponibil: <http://rgdoi.net/10.13140/RG.2.2.31140.63369>
8. ȚIGANAȘ, O., PLATON, T. Creativitatea - o reală provocare la lecțiile de biologie. In: *Revista Didactica Pro...*, revistă de teorie și practică educațională. 2008. vol. 52. Nr. 6. pp. 46-48.
9. VELEA, N. *Conversația euristică, model de descoperire a noilor cunoștințe*. [accesat 2025.07.07]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/20.Conversatia%20euristica%20model%20de%20descoperire%20a%20noilor%20cunostinte.pdf